

Obsah

Předmluva	13
Věda v českých zemích, slovo úvodem	15
Fyzika	21
Fyzika v českých zemích v letech 1348–1618	23
První fyzik na vysokém učení pražském	24
Fyzik Johannes Kepler	28
Fyzika v českých zemích v letech 1618–1750	31
Jezuitské školství	31
Exaktní vědy v Klementinu	33
<i>Orbis pictus</i> a <i>Fyzika podle božího světla opravená</i>	33
Fyzikus i fyzik Jan Marek Marci	36
Fyzikální přednášky lékaře Jana Antonína Scrinchiho	39
Scrinchiho nejúspěšnější žák Jan Křtitel Antonín Boháč	41
Curriculum vitae Prokopa Diviše	42
Experimenty Divišových současníků Benjamina Franklina a Georga Richmana	45
Fyzika v českých zemích v letech 1750–1848	49
Vědecký odkaz přírodovědců J. Steplinga, J. Tesánka a A. Strnada	50
Společnosti učenců	55
Počátky našeho inženýrského vzdělávání	58
Fyzika na pražské univerzitě v druhé polovině 18. a začátkem 19. století	63
Christian Andreas Doppler – nejslavnější profesor pražské polytechniky	65
Fyzika v českých zemích v letech 1848–1918	69
Výuka fyziky na Karlo-Ferdinandově univerzitě	69
Zakládání vědeckých a odborných společností – Lotos a Jednota	71
Výuka fyziky na české Karlo-Ferdinandově univerzitě	72
Výuka fyziky na německé Karlo-Ferdinandově univerzitě	74
Výuka fyziky na pražské technice	75
Výuka fyziky na české technice v Praze	76
Výuka fyziky na německé technice v Praze	77
Výuka fyziky na českých vysokých školách báňských	78
Výuka fyziky na brněnských technikách	78

Radiologie – ohlasy na objevy Wilhelma Conrada Röntgena a Henriho Becquerela	79
Fyzika v Československu v první polovině 20. století	81
Vysoké školy mezi dvěma světovými válkami	81
Česká fyzika a fyzikové za druhé světové války	83
Vliv objevu rentgenového záření na vývoj české fyziky	85
Československo – země radia	87
Trojhvězdí československé meziválečné fyziky	89
Fyzika a jaderné vědy v českých zemích po roce 1952	93
Fyzikální ústav Akademie věd české republiky a jeho předchůdci	93
Výuka fyziky a výzkum na vysokých školách	95
Fyzika v ústavech mimo vysoké školy a akademii věd	99
Jaderné obory – výzkum a výuka	101
Technická zařízení československé konstrukce a výroby	104
Čeští fyzici v zahraničí	108
Literatura	111
Seznam ilustrací	112
Geografie	115
Geografie v českých zemích do počátku 17. století	117
Geografie, věda o Zemi	117
Obraz českých zemí a středověká geografie	118
Středověká geografie v českých zemích	122
České země a evropská geografie ve stoletích zámořských objevů	124
Geografie v českých zemích v předbělohorském období	126
Geografie v českých zemích od Bílé hory do poloviny 18. století	129
Geografie a třicetiletá válka	129
Geografie od poloviny 17. století: české země a svět – rozevřené nůžky	131
Geografie v životě společnosti	133
Geografie v českých zemích na přelomu epoch	137
Evropská geografie na vědeckých základech	137
Za poznáním a dobrodružstvím	139
Geografie v českých zemích: nové obzory	140
Geografie v dobových topografiích, vlastivědných dílech, učebnicích a průvodcích	142
Geografie a kartografie	147
Geografie v českých zemích od poloviny 19. století do roku 1918	149
Mezinárodní trendy a zrod vědecké geografie v českých zemích	149
Geografie ve vysokoškolském prostředí	150
Geografie, vědecké instituce a společnosti	155
Geografie očima cestovatelů a objevitelů	158

Geografie a příbuzné disciplíny	159
Československá geografie v první polovině 20. století	163
Trendy, instituce, osobnosti	163
Československá společnost zeměpisná. Publikační platformy	168
Geografické sjezdy – příležitost k tříbení vědeckých diskursů	169
Geografie, historická geografie a toponomastika	170
Geografie, kartografie a dějiny kartografie	171
Československá a česká geografie ve druhé polovině 20. století	173
Trendy, instituce, osobnosti	173
Od Československé společnosti zeměpisné k České geografické společnosti	176
Geografie, historická geografie a toponomastika	179
Významné osobnosti geografických věd ve druhé polovině 20. století	182
Staletí geografických studií v českých zemích	184
Literatura	185
Seznam ilustrací	192
Geologie	195
Geologie 1348–1618	197
Když geologie nebyla ještě geologií	197
Geologické proroctví kněžny Libuše	197
Geologové dob kamenných	198
Geologická doba železná	199
Cín a měď nad zlato	199
Doba zlatá	200
Doba stříbrná	201
Doba drahokamová	204
Co ještě staří geologové objevili?	204
Geologie 1618–1750	207
Pomalý pokrok v poznávání neživé přírody	207
Jezuitský pohled na přírodu	207
Kameny obyčejné	208
Kameny drahé, kameny z nebe spadlé a sklo	209
Rudné hornictví	210
Od dřeva k uhlí?	211
Od kamenů k pramenům	211
Pokrok v učení o přírodě	211
Geologie 1750–1848	213
Geologie se stává vědou	213
Od Boháče k Bornovi	213
Obrozenecká geologie Ignáce Antonína Borna	214
Mapy jako syntézy geologických výzkumů	216
Jiné mapy více či méně geologické	217

Hrabě, přírodovědec, zakladatel i podnikatel	218
Česky píšící přírodovědec i geolog	220
Johann Wolfgang von Goethe v české geologii	220
Zippe, geolog méně známý, ale významný	222
Doba uhelná	222
Oživení a soumrak těžby rud	223
Nerudy, drahé kameny a mineralogie	224
I paleontologie je již vědou	225
Od zkamenělin k vodám	226
U kořenů geofyziky	227
O kamenech a železech z nebe spadlých	227
Geologie 1848–1918	229
Plodné roky české geologie	229
Základní suroviny, rudy a uhlí	229
Vznik rud ve správném pojetí Františka Pošepného	231
Začátek doby ropné	231
Převrat v organizaci české geologie, založení Říšského geologického ústavu	232
Sial, sima, nife	233
„Otec“ české geologie a jeho děti	233
Jméno nejznámější	235
Od Barrandienu ke karbonu a křídě	236
České středohoří a Josef Emanuel Hibschi	237
Zrození moderní petrografie	238
Hydrogeologie v teorii i praxi	238
Ještě několik zajímavostí	239
Geologické vzdělávání a založení báňské akademie	239
Geologie 1918–1952	241
Geologie 20. století	241
Nerostné suroviny jako základna vědecké geologie	241
Uhlí na prvním místě	242
Ropa a plyn	243
Založení státní geologické služby	243
Česká vysokoškolská geologie	244
Kettnerián – „stratigrafický stupeň“ v geologickém vývoji	244
Česká mineralogie na svém vrcholu	245
Poválečná léta Karlovy univerzity	246
Vysoké učení technické v Praze	247
Masarykova univerzita v Brně	248
Kopeckého pedologie	248
Geologie 1952–dodnes	249
Česká geologie, stav a výhledy	249
Geologická administrativa	249
Geologové na Německé univerzitě v Praze	250
Obnovení činnosti na Vysoké škole báňské	250
Geologické týmy doma, v cizině, na moři a na Měsíci	250
Desková tektonika a mimořádné události	251

Chlupáčovo muzeum historie Země	252
Geologické mapy – dva světové primáty	253
Geologické mapy a 23. mezinárodní geologický kongres (1968)	255
Konečně „půlmilionka“	255
KTB znamená kontinentální hluboký vrt	255
Ve stopách Joachima Barranda	256
Karbon a perm, česká paleobotanika	257
Česká křída	258
Třetihory – ráz Českého masivu se blíží dnešnímu	259
Mladé české vulkány	260
Čtvrtohory	261
Podklad Českého masivu	262
Granity – kdysi v hloubce, dnes na povrchu	263
Karpatská geologie	264
Mineralogie a ložiska	264
Geologie a přírodní rizika	265
Geologie a životní prostředí	266
Radonové riziko a radioaktivita	267
Zpět do doby kamenné a vpřed novými metodami	267
Literatura	270
Seznam ilustrací	271
Chemie	273
Chemie v období 1750–1848	275
Lavoisierovská chemická revoluce a její vliv na vývoj chemie v českých zemích	275
Počátky vysokoškolské výuky chemie na lékařské fakultě pražské univerzity	276
Chemie ve službách praxe, praxe ve službách chemie	279
Chemie v technické výuce a šíření chemických poznatků	281
Chemická terminologie na sklonku 18. a v první polovině 19. století	284
Charakter chemie v českých zemích v letech 1750–1848	286
Chemie v období 1848–1918	287
Průlomové aspekty ve vývoji chemie druhé poloviny 19. století	287
Nástup Liebigovy éry v českých zemích	287
České chemické názvosloví	290
Chemie na jazykově rozdělených vysokých školách technických	292
Chemie na pražské univerzitě po roce 1860	298
Vznik profesionálního společenství českých chemiků	302
Chemie v období 1918–1952	307
Chemie a vědecká revoluce 20. století	307
Institucionální základna chemické výuky a chemického výzkumu	308
Chemická odborná komunita a literatura	313
Vědecká práce v oboru, její trendy a výsledky	316
Chemie a chemici v době druhé světové války	322

První poválečná léta	325
Chemie po roce 1952	327
Mezioborové vědy ve druhé polovině 20. století	327
Hlavní tendence rozvoje chemie a chemického průmyslu v komunistickém Československu	328
Institucionální základna chemického výzkumu a výuky chemie	332
Nejvýznamnější směry bádání a vynikající vědecké výsledky	333
Chemie jako perspektivní vědecká disciplína	350
Literatura	351
Seznam ilustrací	359
Matematika	363
Matematika v období 1348 až 1620	365
Matematika v našich zemích před založením pražské univerzity	365
Matematika na pražské univerzitě ve 14. století	366
Nejvýznamnější matematici pražské univerzity ve 14. a na počátku 15. století	368
Matematika a její osobnosti na pražské univerzitě v 15. století	369
Matematika na pražské univerzitě v 16. století	370
Matematici na pražské univerzitě v 16. století a na počátku 17. století	371
Elementární matematika mimo pražskou univerzitu – první početnice	373
Vyšší matematika mimo pražskou univerzitu	378
Matematici z našich zemí působící v zahraničí	381
Matematika v období 1620 až 1750	385
Matematika v 17. století	385
Matematika v našich zemích v 17. století a v první polovině 18. století	385
Matematika a její osobnosti na pražské univerzitě v 17. století	387
Matematika a její osobnosti na pražské univerzitě v první polovině 18. století	393
Matematika a její osobnosti na pražské inženýrské škole	394
Matematika a její osobnosti na univerzitě v Olomouci	395
Praktická matematika	398
Matematika mimo vzdělávací instituce	399
Matematika v období 1750 až 1850	403
Reformy vyučování	403
Matematika na pražské univerzitě ve druhé polovině 18. století	403
Matematika na pražské inženýrské škole ve druhé polovině 18. století	407
Matematika na univerzitě v Olomouci ve druhé polovině 18. století	408
Matematika mimo vzdělávací instituce ve druhé polovině 18. století	410
Matematika na pražské univerzitě v první polovině 19. století	410
Bernard Bolzano – matematik světové úrovně	414
Matematika na pražské technice v první polovině 19. století	417
Matematika na univerzitě v Olomouci v první polovině 19. století	419
Matematika a Královská česká společnost nauk	421
České učebnice matematiky	422

Matematika v období 1850 až 1918	427
Národní školství	427
Matematika a její osobnosti na technice v Praze	428
Stolice elementární matematiky na technice v Praze	429
Stolice vyšší matematiky na technice v Praze	430
Německé stolice matematiky na technice, resp. Německé technice v Praze	431
České stolice matematiky na technice, resp. České technice v Praze	434
Stolice deskriptivní geometrie na technice v Praze	439
Německá stolice deskriptivní geometrie na technice, resp. Německé technice v Praze	441
České stolice deskriptivní geometrie na technice, resp. České technice v Praze	441
Matematika a její osobnosti na pražské univerzitě	444
Stolice elementární matematiky na pražské univerzitě	445
Stolice vyšší matematiky na pražské univerzitě	446
Německé stolice matematiky na univerzitě, resp. Německé univerzitě v Praze	446
České stolice matematiky na univerzitě, resp. České univerzitě v Praze	447
Matematika a její osobnosti na Německé technice v Brně	451
První stolice matematiky na Německé technice v Brně	452
Druhá stolice matematiky na Německé technice v Brně	453
Stolice deskriptivní geometrie na Německé technice v Brně	454
Matematika a její osobnosti na České technice v Brně	454
První ústav matematiky na České technice v Brně	455
Druhý ústav matematiky na České technice v Brně	456
Ústav deskriptivní geometrie na České technice v Brně	457
Matematika a její osobnosti na Báňské akademii v Příbrami	458
Česká odborná matematická produkce	459
Odborné spolky a společnosti	459
Odborná matematická periodika	460
České učebnice matematiky a překlady zahraničních monografií	462
Naši matematici „v zahraničí“	464
Matematika v období 1918 až 1950	467
Historické souvislosti	467
Matematika a její osobnosti na Univerzitě Karlově	468
Matematika a její osobnosti na Německé univerzitě v Praze	474
Matematika a její osobnosti na Českém vysokém učení technickém v Praze	478
Matematické ústavy ČVUT	478
Ústav deskriptivní geometrie ČVUT	479
Aplikovaná matematika na ČVUT	480
Pojistná matematika na ČVUT	481
Matematika a její osobnosti na Německé technice v Praze	481
Matematika a její osobnosti na Masarykově univerzitě v Brně	482
Matematika a její osobnosti na Vysoké škole technické v Brně	485
První ústav matematiky na Vysoké škole technické v Brně	485
Druhý ústav matematiky na Vysoké škole technické v Brně	487
Ústav deskriptivní geometrie na Vysoké škole technické v Brně	487
Matematika a její osobnosti na Německé technice v Brně	487
První stolice matematiky na Německé technice v Brně	488
Druhá stolice matematiky na Německé technice v Brně	488

Stolice deskriptivní geometrie na Německé technice v Brně	489
Jednota československých matematiků a fyziků	489
Matematika od roku 1950	493
Poválečné změny	493
Matematické ústavy a Akademie věd	494
Jednota československých matematiků a fyziků	495
Univerzita Karlova	500
Matematicko-fyzikální fakulta Univerzity Karlovy	500
České vysoké učení technické v Praze	505
Přírodovědecká fakulta Masarykovy univerzity v Brně	506
Matematika na Vysokém učení technickém v Brně	507
Další brněnská pracoviště	507
Matematika na univerzitě v Olomouci	508
Literatura	511
Seznam ilustrací	514
Summary	517
Science in the Czech Lands	517
The history of physics	517
The history of geography	518
The history of geology	519
The history of chemistry	520
The history of mathematics	521
Jmenné rejstříky	523
Fyzika	523
Geografie	527
Geologie	533
Chemie	535
Matematika	541